

ARND-MICHAEL NOHL

Prof. Dr. Arnd-Michael Nohl, 1968 yılında Batı Almanya'nın Giessen kentinde doğdu. Herborn kasabasında büyüdüktan sonra, Heidelberg, Ankara ve Berlin'de Eğitim Bilimi, İslâm Bilimi ve Psikoloji okudu. Berlin Freie Üniversitât'de araştırma görevlisi, Magdeburg Üniversitesi'nde asistan ve 2004-2006 arasında Freie Üniversitât'de yardımcı doçent olarak çalıştıktan sonra 2006 yılından beri Hamburg Helmut Schmidt Üniversitesi'nde görev yapmaktadır. 2000 yılında Türkiyeli göçmen gençler hakkında bir doktora tezi vermiş olan yazar, 2006'da eğitim felsefesinde bir doçentlik tezi bitirdi. Eğitim ve öğrenme kuramı ve ampirik analizi, kültürlerarası pedagoji, göç araştırmaları, niteliksel araştırma metodolojisi ve Türkiye ile ilgili birçok makale ve kitabı bulunan yazar, Türkçede *Kültürlerarası Pedagoji* (2. Basım, 2014), *Göç ve Kültürel Sermaye* (2011) başlıkları altında iki kitap yayınladı.

Ayrıntı: 1172
İnceleme Dizisi: 299

Eşya ve İnsan
Arnd-Michael Nohl

Kitabın Özgün Adı
Pädagogik der Dinge

Almancadan Çeviren
Özden Saatçi

Son Okuma
Ayten Koçal

© Arnd-Michael Nohl, 2013

Kapak Fotoğrafi
Alicia Llop / Moment / Getty Images Turkey

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarım
Arslan Kahraman

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *Nisan 2018*

Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-605-314-238-6
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI

Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi

facebook.com/ayrintiyayinevi

instagram.com/ayrintiyayinlari

Eşya ve İnsan

Bir Pratik İlişkinin Felsefesi, Pedagojisi ve Sosyolojisi

Arnd-Michael Nohl

İNCELEME DİZİSİ
SON ÇIKAN KİTAPLAR

- İLÂHÎ GAZAP:
DEHA NEDİR? DÂHÎ KİMDİR?
Darrin M. McMahon
- HARCİYORUM ÖYLEYSE VARIM
Ekonominin Gerçek Maliyeti
Philip Roscoe
- KREDİOKRASİ
ve Borç Reddi Davası
Andrew Ross
- ZİHİN VE DOĞA ARASINDA
Bir Psikoloji Tarihi
Roger Smith
- ÖZGÜRLÜK
Zygmunt Bauman
- ZAMANI YAŞAMAK
Jean Chesneaux
- CAN ÇEKİŞEN İMPARATORLUK
Francis Shor
- SÜREKLİ DEVRİM TEORİSİ
Eşitsiz ve Bileşik Gelişim Siyaseti
Michael Löwy
- ŞİDDETSİZ DİRENİŞ
Felsefi Bir Giriş
Todd May
- AYDINLAR SOSYALİZMİ
Jan Waclaw Makhayski
- İLETİŞİM BİLİMLERİNİN
UNUTULMUŞ KÖKENLERİ
Dr. Jacques Perriault
- MODA-LOJİ
Yuniya Kawamura
- MARKSİZM'İN ANLAMI
Paul D'Amato
- CİNSELLİĞİN ÖNEMİ
Arzuya Yeniden Kavuşmak
Dr. Ghislaine Paris
- ÇALIŞMA DÜŞÜNCESİ
John W. Budd
- YORUM VE AŞIRI YORUM
Umberto Eco
- HAYATIN GİZLİ HAZLARI
Theodore Zeldin
- HAYATIN KIRILGANLIĞI
William E. Connolly
- DEVLET VE HUKUK
Friedrich Engels, Karl Marx
- İYİMSER OLMAYAN UMUT
Terry Eagleton
- TEKNİK, SERMAYE, MEDYA
Peter Trawny
- PROTESTO
Toplumsal Hareketlere Kültürel Bir Giriş
James M. Jasper
- SOSYALİZMDE EĞİTİM
Küba
Celil Denктаş
- HERMENÖTİĞİN KÖKENİ
Kendilik Hakkında – Dartmouth
Konferansları, 1980
Michel Foucault
- YAŞAM SANATI
Zygmunt Bauman
- LENİN
Farklı Bir Yol
Lars T. Lih
- HERMENÖTİK VE SOSYAL BİLİMLER
Anlama'ya Dair Yaklaşımlar
Zygmunt Bauman
- LENİN 2017
Hatırlamak, Tekrarlamak ve Kafa Yormak
Vladimir İlyich Lenin, Slavoj Žižek
- EKİM
Rus Devriminin Hikâyesi
China Miéville

*Bu kitabı, eşyaların dünyasını yeni keşfeden kızım
Defne Marie'ye ithaf ediyorum.*

İçindekiler

1. Giriş.....	9
2. Bayan Hintzer ve Onun Oyuncak Keçe Bebekleri.....	21
3. İnsan ve Eşya Arasında: Antropolojik Sorular.....	35
4. Realizm ve İnşacılık Arasında Maddî Nesnelere Öğrenmek.....	54
5. Yönelim Geliştirme ve Eşyanın Yeni İşlevleri: Transaksiyon Perspektifinde İnternette Emekli Bir Kadın.....	102
6. Eğitimin Maddiliği.....	140
7. Eşya Dünyasında Sosyalleşmek.....	154
8. Bağlaçsal Transaksiyon Alanlarında İnsanlar ve Artefaktlar.....	189
9. Genel Bakış: Eşya Pedagojisi.....	219
Kaynakça.....	231

1 Giriş

Bu kitabın ilk satırlarını oğlumun kalın uçlu, köşeli olduğu halde elde rahat tutulan dolmakalemi ile yazdım. Bu onun kullandığı ilk dolmakalem değil; yazı yazmaya önce kurşunkalemle başladı. Ancak bir süre sonra öğretmeni onun dolmakalem gibi tutulan ama ucu bilyeli bir pilot kalem kullanmasına izin verdi. Böylece daha sonra benim şimdi elimde tuttuğum söz konusu kaleme geçebilmek için kalemi doğru kullanma çalışmaları yaptı.

Oğlumun yazı yazma alıştırılmaları nasıl ki öğretmeni ile –sınıf arkadaşlarıyla da– etkileşimi dikkate alınmaksızın düşünülemezse, yazıyı kâğıda aktardığı bu süreci eşyadan soyutlamak da o kadar yanlış olur. İster bir kurşunkalem, ister bahsi geçen pilot kalem isterse de dolmakalem olsun, her bir eşya maddi

somutluklarıyla (ucundaki bilye, uzunluk, kalınlık, kalemin ucuna yakın tutma yeri) aynı zamanda öğretmenin izlediği ve gerektiğinde düzelttiği belirli hareketleri olanaklı kılar ya da engeller.

Yazı yazmayı öğretmen öğretiyor denebilir mi? Ya da şöyle söylemek daha iyi olmaz mı: Dolmakalem öğrenciye onu nasıl kullanacağını öğretir? Bu sorulara verilen yanıtların zıtlığı bu noktada bize pek yardımcı olmuyor. Ama öğrenmede, eğitimde, evet özellikle sosyalleşme ve yönelim geliştirme (*bildung*) sürecinde maddi eşyanın bir anlamı olduğu bende kuşkuya yer bırakmıyor.

Bu nedenle bu kitabın konusu “eşya pedagojisi”: Eşya için, eşya ile ve eşya aracılığı ile pedagoji. Eşya kullanmayı nasıl öğreniriz – örneğin bisiklete binmeyi? Eşya bizi belli bir beden duruşu almaya nasıl zorlar, örneğin kötü bir beden duruşunu neredeyse olanaksız kılan, eğimli oturma yerine sahip ergonomik bir sandalye? Eşya bizimle birlikte nasıl değişir, işlevsellikleri nasıl yeni boyutlar kazanır, örneğin internetin oluşum sürecinde? Büyüme sürecimizde eşya nasıl sıradanlaşır, örneğin benim üzerinde bu satırları yazdığım masa?

Temel pedagojik süreçlerle ilgili bu somut maddesel görüş eğitim biliminde saptandı ama bugüne kadar neredeyse hiç araştırılmadı. Önemli pedagojik temel kavramların (oldukça gelişigüzel biçimde seçilmiş) tanımları incelenecek olursa, eşyaya değinildiği görünür. Wolfgang Klafki’ye göre yönelim geliştirme “bir insan için eşya ve düşünce ile ilgili bir gerçekliğin kazanımı” ve aynı zamanda “bu insanın kendi gerçekliğinin kazanımıdır”. Ve sosyalleşme “toplum tarafından aktarılan sosyal ve fiziksel çevreyle karşılıklı bağımlılık içerisindeki kişiliğin oluşum ve gelişim süreci demektir”¹ diye yazıyor Dieter Geulen ve Klaus Hurrelmann.

Eğitim biliminde çokça alıntılanan bu tanımlar bize yönelim geliştirmenin, sosyalleşmenin ve –ben buna bir ekleme yapmak

1. Klafki (1974, s. 43) ve Geulen/Hurrelmann (1980, s.51). Tarafımdan vurgulanmıştır.

istiyorum– öğrenme ve eğitimin sadece başka insanlarla karşılıklı etkileşim sonucu değil, eşya ile yapılan deneyimlerle de gerçekleşebileceğini anımsatıyor. Ama pedagojik süreçlerin maddiliği pedagojide öylesine bir kenara itilmiş, dışlanmıştı ki, adı geçen yazarlar bile makalelerinde eşyayı daha kapsamlı şekilde ele almaya değer görmediler. Biz eğitim bilimciler “nesnelere” söz ettiğimizde, genellikle zihinsel kavrayışımızı gereksinen konular ve söylemleri kastederiz. *Lakin* o zaman söz konusu “eşya” bizim için sadece sanal olarak mevcuttur; o nesnelere fizikselliği gizli kalır.²

Her durumda referanstan yoksun artık fizikselliğine atıfta bulunmayan göstergelerle kuşatılmış gibi görünüyor olduğumuz için, Käte Meyer-Drawe'nin istediği gibi “Eşyanın Çağrısına”³ kulak vermek, günümüzde pek de akla yakın gelmiyor. Eskiden çocuklar soapbox-car yarışları düzenlerken, günümüzde Nintendo bilgisayar oyununda “Mario Card” yarışında birincilik için yarışıyorlar. Çocukları her türlü eşya deneyiminden koruyor gibi görünen Nintendo oyunu bile yakından incelendiğinde, özellikle eşya olma hali nedeniyle bu kadar çekicidir – ve sadece çocuklar için de değil. Benim zamanımda televizyonda pingpong oynanan video oyunları oynayıp bununla salondaki yerlerini geri almak isteyen anne babalarımızın zaman zaman öfkelerini üzerimize çekerken, şimdi pratik ve istenilen her yere götürülebilen Nintendo çocukları en zor ortamlarda bile meşgul etmeye çok uygun görünüyor. Bundan da Nintendo gibi bu ölçüde göstergesel düzenlemelerin bile özellikle eşya olma durumu nedeniyle bu kadar çekici olduğu belli oluyor.

Yani bizim yönelim geliştirme ve öğrenme süreçlerimizde yer alan eşyaları tekrar gözden geçirmemiz gerekiyor. Bu konuda Käte Meyer-Drawe'ye göre, “eğer yönelim geliştirme kuramıyla ilgili düşünceler genel(-likle) saptanmış referans kaybını onay-

2. Örneğin Wolfgang Klafki'de de görüldüğü üzere, çocukların, özellikle entelektüel açıdan ele alınması gereken çevre koruma, Üçüncü Dünya vs gibi ana problemlere göre eğitilmesi gerekir.

3. Meyer-Drawe 1999.

lamayıp, sembollerin dansına katılmayıp aksine referans kaybını dünya kaybı olarak algılasaydı, başlangıç... yapılmış olurdu.” Ve devamı şöyle: “Bu anlamda yönelim geliştirme, insanın hem dünyeviliği hem de onunla ilişkisini açıklama sanatı olurdu.”⁴

Bu bağlamda ben bu kitapta “eşya pedagojisi” ile ilgili önemli bakış açılarını ele almak istiyorum. Onları kullanma yoluyla beceri kazanarak, onlar hakkında bilgi edinerek insan eşya ile nasıl öğrenir? Eğitim amacıyla eşya yetkilendirilse ve sonrasında insan belirli davranışları ve aynı zamanda kendine bağlı yönelimleri eşyadan bekleyecek olsa ve bunun sonucunda kendini eğitse ne olur? Çocuklar –sosyalleşme anlamında– kendileri için çok doğal olan eşya dünyasına ne şekilde girerler? Ve eşya nasıl insanların şu söz konusu yaşamla ilgili yönelimlerini dönüştüren yönelim geliştirme süreçlerine dahil olmuştur? Eşyanın eşya olma durumu, insanlarla doğrudan bağlantısı ve aynı zamanda işlevselliklerinin değiştirilebilir olması üzerine düşünmeden tüm bu sorular yanıtlanamaz.

Benim için öncelikle önemli olan insan ve eşya arasında gelişen pedagojik açıdan önemli alışveriş süreçlerinin *kuramsal* düşünümümdür. Burada ortaya konulan eşya pedagojisi temel pedagojik süreçleri içeren genel incelemeden soyutlanamaz. Bu nedenle eşya ile öğrenme, eğitim, yönelim geliştirme ve sosyalleşmeyi ele alırken, uygun olan kavramlar için genel pedagojik düşüncelerle bağlantı kuracağım.

Benzer bir yaklaşım konuyla ilgili bulduğum iki eşsiz monografide yer alıyor. Karl-Josef Pazzini “Eğitim Faktörü Olarak Nesnel Çevre” (başlık böyle) ile ilgili incelemelerinde gündelik olarak kullanılan eşya ile eğitim ve sosyalleşmeyi konu aldığı materyalist ve neo-psikoanalitik kuramlara bir çerçeve çiziyor. Ve bu yazının sadece çerçevesi değil, sonuçları da genel pedagoji açısından büyük önem taşıyor. Merleau-Ponty ve Meyer-Drawe’nin fenomenolojisine dayanan Claus Stieve’in *Eşyadan Öğrenmek* adlı kitabında da benzer bir durum söz konusu.⁵

4. Meyer-Drawe 1999, s. 334.

5. Bkz. Pazzini 1983 ve Stieve 2008. Pazzini ve Stieve’in çalışmalarından farklı

Yaklaşımındaki bu benzerliklere rağmen benim araştırmamda kuramsal açıdan izlediğim yollar, Stieve ve Pazzini'nin izlemiş olduğu yoldan belirgin bir biçimde ayrılıyor.⁶ Benim fikirlerimde etkili olan, geçen yıllarda sosyal bilimler alanında belli bir üne ulaşmış bilim araştırmacısı Bruno Latour'un çalışmalarıdır. Latour'un kavramları ve düşünce tarzı beni motive etti ama onları doğrudan kullanmadım. Ben daha çok Amerikan felsefesi pragmatizme başvurarak, eğitim bilimiyle bağlantılı olabilecek kavramlar geliştiriyorum. İnsan ve eşyanın pedagojik açıdan önemli bağlantılarını ön plana çıkaran bir bakış için benim bilgi kaynaklarım Charles Sanders Peirce, John Dewey ve George Herbert Mead'dir. Bu pragmatist düşüncüler sosyo-eşyasal kolektif oluşumu ve aktarımının yeniden düşünülebilmesini sağlayan Karl Mannheim ve Ralf Bohnsack'ın prakseolojik bilgi sosyolojisi ile desteklenir. Pragmatizm ve prakseolojik bilgi sosyolojisi bana sadece pedagoji ile ilgili sorularla bağlantı kurmamı olanaklı kılmakla kalmıyor, aynı zamanda bu kuram gelenekleri insan ve eşya arasındaki bağların davranış ve sosyal yönüne kuramsal açıdan yaklaşmamı da sağlıyor.

Kuramsal kaynaklar okumanın yanı sıra deneysel çalışmalar da düşüncelerime esin kaynağı oldu. Bende bunlar incelemeler ve söyleşiler şeklinde mevcut; buna paralel olarak insan ve eşya ilişkisine değinen edebi hikâyeler de katkı sağlıyor. Örnek olaylar ve yazınsal betimlemeleri çoğunlukla kuramsal düşünceler üretmekte örnek olarak kullanıyorum. Bu örnek-

olarak ben eşya pedagojisi ile ilgili düşüncelerimi eşyanın öneminin ele alındığı diğer pedagojik yazılarla (örneğin Rousseau, Fröbel) ilişki kurarak geliştirmedim. Bu kitapçıkta eşyanın pedagojik açıdan ele alınması ile ilgili alternatif yaklaşımlara bu nedenle sadece zaman zaman ve bir sisteme dayanmadan değiniyorum. Ama Stieve'in fenomenoloji ışığı altında ele aldığı pedagojinin klasik ve modern yöntemleri gibi Pazzini'nin önemli düşüncelerine de uygun bir yerde atıfta bulunacağım.

6. Burada da belirtmek gerekir ki temel olarak kuramsal çerçevede farklılıklar olsa da Pazzini, Stieve ve benim ulaşmak istediğimiz hedef açısından bazı benzerliklerin olduğu çok açık. Benim gibi adı geçen yazarların da önemsendiği eşyanın sadece zihindeki bilişsel ve kavramsal temsilinin algılanması değil, insan ve eşya arasındaki kavram ve idrak öncesi bağlantıları ifade edebilmektir.

ler zaman zaman benim eşya ve insan ilişkisi üzerine yeniden düşünmemi sağladı.⁷

Kitabın Bölümlerine Genel Bakış

Hemen 2. Bölüm'de yıllar önce öyküsel bir söyleşi yaptığım genç bir kadının yaşamöyküsüne başlıyorum. Ben onun oldukça farklı meslek denemelerinin ardından eğitim bilimi tahsilini tamamladığı halde çok az maddi olanak ama çok büyük bir yaratıcılıkla kendi işini kurduğunu biliyordum. Bilmediğimse bunun için eşya ile karşılaşmanın, özellikle keçeyle, belirleyici olduğuydu. Zira bu genç kadın keçeden oyuncak bebek yapımıyla ilgili yeni bir teknik keşfetmiş ve bunu üretim aşamasına getirmişti. Yaptığım söyleşiden sonra da ben, her iki başarı için kendi işini kuran kadınla onun eşyası arasındaki sürekli alış-verişin önemini kavrayıncaya kadar belli bir sürenin geçmesi gerekmişti. İnsan yaratıcılığının ve eşyanın sunduğu fırsatların iç içe geçtiği bu olaydaki o aşamaları dikkate aldığım da, keçeden oyuncak bebek üretilmesi ve genç bir kadının girişimci birine dönüşmesinin nasıl gerçekleştiği açığa çıkıyor.

Yönelim geliştirmenin maddi eşya ile temas sonucu gelişebileceği pedagoji açısından her koşulda düşünülebilir. Ama eşya kendi kendini oluşturup bir yönelim geliştirme sürecini gerçekleştirebilir mi? Bu soru pedagojik antroposantrizmi (insanmerkezciliğini) çelişkiye sokabilir. Bu çelişkili durum insan ve eşya arasındaki ilişkiyle ilgili antropolojik görüşlerin incelendiği 3. Bölüm'ün konusudur. "İnsanın özel konumu" tezinden (Max Scheler) yola çıkarak tüm tarihsel ve kültürel antropoloji olasılıklarına dikkat çekiliyor. Felsefi antropoloji için insan ve hayvanın karşılaştırılması önemli olmuş olsa da, daha yeni eğilimler insan ve makine ilişkisini ön plana çıkarmıştır. Ben burada insan ve eşyayı (neredeyse) aynı düzlemde kabul eden ve bu nedenle de

7. Ampirik analiz "gerektilen" temel pedagojik süreçlerle ilgili daha detaylı bir çalışma, insan ve eşya arasındaki tipik bağıntıların tespitini elbette örnek olayların kıyaslanması yoluyla sağlamalı ve bu şekilde ampirik materyale bağımsız bir ağırlık kazandırmalıdır.

ilham verici olduğu kadar eleştirilebilir olan Bruno Latour'un "simetrik antropoloji" ile ilgili radikal önerilerini ele alıyorum. Bu bölüm insan türüne özgü herhangi bir anlama yeteneğini konu alan bir sonsözle değil, aksine Latour'un tezlerine verilen teknoloji sosyolojisine ilişkin yanıtların ortaya koyduğu bir dizi soru ile bitiyor.

İnsan ve eşya arasındaki ilişkiye dair bu soruların benim daha sonraki bölümlerde ele alacağım pedagojik temel süreçler için doğrudan bir önemi vardır. Bu durumda teknik nesnelere alet olarak kullanımından insani ve eşyasal uygulamalar arasındaki sıkı bağlantıya kadar uzanan günlük yaşamdaki insan ve eşya ilişkisi –insan açısından– her zaman için bir idrak etme ve öğrenme ilişkisi olarak da tanımlanabilir. Bu nedenle 4. Bölüm'de maddi eşyayla öğrenmeyi ele alıyorum. Bir oyuncak figürün bir inşaat işçisini temsil ettiği nereden anlaşılır? Arabayı sarsmadan birinci vitesten ikinci vitese geçmeyi insan nasıl öğrenir? Bunlar benim eşya ile öğrenme konusunda kuramsal düşünceler geliştirirken kullandığım deneysel olaylardır. Burada önemli olan öğrenmenin bilgi kuramı ile ilgili bir düşünüm olduğudur: Doğrudan erişim sağlayamadığımız bir dünya için kendimize yeni tasarımlar mı yaratıyoruz? Ya da eşya ile ilgili kavramlarımız onlarla etkileşimimizin sonucu mu ortaya çıkıyor? Ben burada –pragmatist Charles Sanders Peirce'ye bağlı kalarak– eşya ile ilgili bilgi edinme ve onları kullanırken kazanılan beceri konusunda yeni incelemeler vaat eden inşacı realizmi destekliyorum.

Peki, ama ya eşya olduğu gibi kalmıyorsa? Ve sadece eşya değil, onunla ilişki kuran insan da değişirse? 65 yaşında bir kadın olan Bayan Brandt'ın başına da tam olarak bu gelmiş. Onun yaşamöyküsü 5. Bölüm'de bana eşya ile –bilgisayarla ve internetle– uğraş sırasında yaşam yönelimlerinin dönüşümünü kaydetme ve yönelim geliştirme süreci olarak düşünme fırsatını sunuyor. Ama sonrasında eşyanın değişiminin –örneğin Bayan Brandt'ın geliştirdiği web sayfasının oluşumu ve değişimi– tespit edilmesi gerekecektir. Yeni eşyanın oluşumunun ve yeni ya-

şam yönelimlerinin gelişiminin bu iç içeliğini kuramsal olarak kontrol altına alabilmek için, benim pragmatist düşüncelerimi, insan-olan ve insan-olmayan varlıklar arasında henüz bir fark gözetmeyen, insan ve eşya arasındaki alışverişi “transaction” olarak gören John Dewey’in bakış açısı ile geliştiriyorum.

Yeni yönelimler eşya ile sadece programsız bir alışveriş sürecinde gelişmez, oluşumları planlanabilir de. Eğer bir insandan belirli davranış biçimleri (örneğin evin kapısını sürekli kilitlemek) ve bunun arkasında duran yönelimler (örneğin bunun için gerekli olan sorumluluk bilinci) bekleniyorsa, bu eğitime işaret eder. Eğitim süreçleri bilindiği gibi eğitimi bir kadının/erkeğin, eğitim alan bir kadına/erkeğe yeni davranış biçimlerini ve gerekli (davranış) yönelimlerini kazandırması olarak tanımlanır. Bu eğitsel amaçlar, bunları 6. Bölüm’de gerekçelendireceğim, artefaktlara aktarılabilir. (Örneğin mekanik düzenekler, insanın dışarı çıktıktan sonra arkasından kapıyı kilitlemesini sağlar.) Bu noktada önemli olan eşyanın belirli davranışlara zorlaması değil, bunları sadece motive etmesidir. Uygun yönelimlerin gelişebileceği bir hareket özgürlüğü kalması nedeniyle eğitim burada özellikle eşya ile gerçekleşir.

İnsanın kendisi ile eşya arasındaki farkı ayırt edebilmesi, elinde tuttuğu kapı anahtarı ile elini birbirine karıştırmaması konusu ele alınmadı ama eşya ile öğrenme, yönelim geliştirme ve eğitim ile ilgili düşüncelerimin temel koşulu oldu. Bu arada bu koşul kesinlikle gelişigüzel olmayıp erken sosyalleşme dönemindeki karmaşık süreçlere dayanır. 7. Bölüm’de gösterdiğim gibi yenidoğanlar ancak zamanla kendileri ve eşya arasındaki farkı görürler. Ama sonraları onların eşya dünyası kendi kimlikleri için bir anlam ifade edecek kadar önem kazanır. Walter Benjamin, Halide Edip Adıvar ve Orhan Pamuk çocukluk anılarında az ya da çok morsalkımlı evin, bir yazı masasının ya da apartman dairesindeki eşyanın büyürlerken edindikleri deneyimlerinde ne kadar etkili ve böylelikle “anamlı öteki” olduğuna değiniyorlar. Bu eşya ile alışveriş görüşüne dikkat çeken sosyopragmatist George Herbert Mead’de başka bir düşüncüyü daha borçluyum: